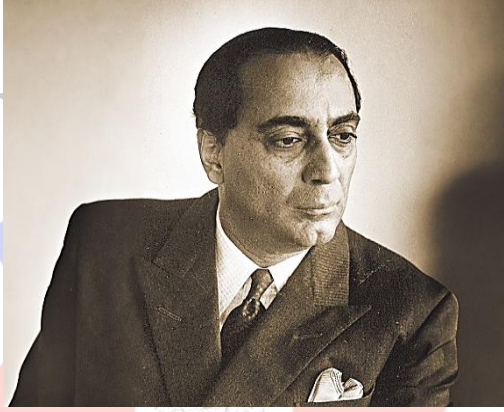

Please consider the environment before printing...

दिनांक:- 24 / 01 / 2026

30 Oct 1909 – 24 Jan 1966

प्रस्तावना

डॉ. होमी जहांगीर भाभा हे भारतीय विज्ञानाच्या इतिहासातील सर्वात प्रभावी शास्त्रज्ञांपैकी एक होते. त्यांनी भारतात अणुऊर्जा संशोधन, वैज्ञानिक संस्था उभारणी आणि संशोधन संस्कृती यांचा पाया घातला. म्हणूनच त्यांना "भारतीय अणुऊर्जा कार्यक्रमाचे जनक" असे संबोधले जाते. त्यांचे कार्य केवळ प्रयोगशाळेपुरते मर्यादित नसून राष्ट्रीय विकासाशी थेट संबंधित होते.

ऐतिहासिक पार्श्वभूमी (Historical Background)

ब्रिटिश राजवटीच्या काळात:

- भारतात उच्च दर्जाचे वैज्ञानिक संशोधन केंद्र नव्हते
- प्रतिभावान भारतीय शास्त्रज्ञ परदेशातच स्थायिक होत होते

अशा परिस्थितीत भाभांनी भारतातच जागतिक दर्जाचे संशोधन वातावरण निर्माण करण्याचा संकल्प केला.

जन्म, कुटुंब व संस्कार

- जन्म: 30 ऑक्टोबर 1909
- जन्मस्थळ: मुंबई
- समाज: पारशी
- **कुटुंब वैशिष्ट्ये:**
- शिक्षणप्रेम

- आधुनिक विचार
- कला व विज्ञान यांचा समन्वय

☞ यामुळे भाभांमध्ये शास्त्रीय विचार + सर्जनशीलता विकसित झाली.

शैक्षणिक प्रवास (Educational Journey)

(अ) शालेय शिक्षण

- Cathedral & John Cannon School, मुंबई
- गणित, भौतिकशास्त्रात विशेष प्राविण्य
- तार्किक विचारसरणी विकसित

(ब) पदवी शिक्षण

- Elphinstone College, मुंबई
- विषय: Mechanical Engineering
- परंतु त्यांची खरी आवड भौतिकशास्त्रात होती

(क) केंब्रिज विद्यापीठ (Cambridge University)

- Tripos परीक्षा
- विषय: Theoretical Physics
- पीएच.डी. (Doctorate)

येथे त्यांनी:

- Quantum Mechanics
- Relativity
- Cosmic Rays

यांचा सखोल अभ्यास केला.

भाभांचे वैज्ञानिक संशोधन (Scientific Contributions)

5.1 कॉस्मिक किरणे (Cosmic Rays)

- अवकाशातून पृथ्वीवर येणारे अतिउच्च ऊर्जेचे कण
- भाभांनी त्यांच्या स्वभाव, ऊर्जा व अभिक्रिया यांचा अभ्यास केला

5.2 Bhabha Scattering

- इलेक्ट्रॉन + पॉझिट्रॉन यांच्यातील अभिक्रिया
- कण भौतिकशास्त्रातील मूलभूत सिद्धांत

आजही:

- Particle Physics
- Accelerator Physics

डॉ. भाभा यांनी स्थापन केलेल्या संस्था (Institutions)

7.1 TIFR – Tata Institute of Fundamental Research (1945)

- गणित, भौतिकशास्त्र, संगणक विज्ञान
- भारतातील सर्वोच्च संशोधन संस्था

7.2 अणुऊर्जा आयोग (AEC – 1948)

- अणुऊर्जा धोरण
- अणुसंशोधनाचे नियोजन
- भाभा – पहिले अध्यक्ष

7.3 BARC – भाभा अणु संशोधन केंद्र

- अणुभट्ट्या
- इंधन तंत्रज्ञान
- किरणोत्सर्ग संशोधन

मृत्यू व त्याचा परिणाम

- मृत्यू: 24 जानेवारी 1966
- विमान अपघात – माउंट ब्लॉक
- भारताच्या वैज्ञानिक कार्यक्रमाला मोठा धक्का

निष्कर्ष (Conclusion)

डॉ. होमी भाभा हे वैज्ञानिक, प्रशासक, द्रष्टे विचारवंत आणि राष्ट्रनिर्माते होते. त्यांच्या कार्यामुळे भारत आज अणुऊर्जा, विज्ञान आणि तंत्रज्ञानात स्वावलंबी बनला आहे. विद्यार्थ्यांसाठी त्यांचे जीवन हे अभ्यास + प्रेरणा यांचे उत्कृष्ट उदाहरण आहे.

LIBRARIAN
MR.U.D. MULANI
SND POLYTECHNIC
YEOLA-423401

PRINCIPAL
PROF.U.B JADHAV
SND POLYTECHNIC
YEOLA-423401